

Oponthoud door koude bij trekkende Kieviten *Vanellus vanellus* in maart 2006

Bert Dijkstra

In de loop van maart steeg het aantal doortrekkende kieviten in Drenthe sterk, maar de trek stagneerde bij een kou-inval. Hierbij bivakkeerden Kieviten vooral in besloten landschappen en langs wegen. Op 18 maart werden in het gebied tussen Laaghalen-Assen en Rolde de kieviten in kaart gebracht. In dit artikel een korte weergave van aantallen en verspreiding over verschillende landschapstypen.

Werkwijze

Op 18 maart 's ochtends werd het gebied Laaghalen-Rolde (2275 ha) met de auto bezocht. Hierbij werden groepjes Kieviten geteld en op kaart ingetekend. Het zicht was op de betreffende dag vrij goed zodat weinig vogels gemist zullen zijn. Het waarnemen van "losse" Kieviten op maïsstoppelland bleek in de praktijk lastig, zodat op dit type land zeker exemplaren gemist zijn. Het onderzoeksgebied is verdeeld in diverse landschapstypen, waarbij veldontginningen en beekdalen werden onderscheiden. Een perceel is als halfopen aangemerkt indien meer dan de helft grensde aan opgaande beplanting (bosje, houtwal, singel, wegbeplanting).

Het weer in maart 2006

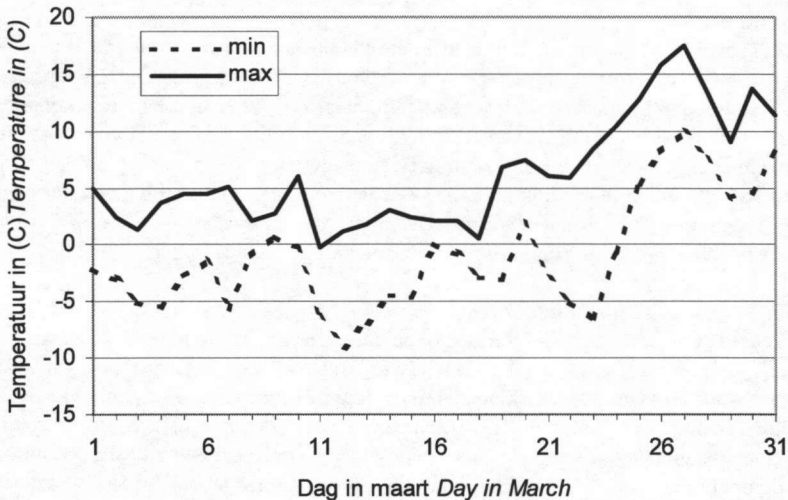
Maart 2006 kende een koude start. Met een hoogtetrog boven de Noordzee en een hogedrukgebied boven het noordwestelijk deel van de oceaan en Groenland, ontstond een aanvoer van koude en onstabiele lucht. Talrijke sneeuw- en hagelbuien wisselden elkaar de eerste dagen van de maand af en resulteerden in (tijdelijke) sneeuwdekken van enkele centimeters. De maximumtemperatuur lag tussen 2 en 5 °C, in de nacht vroom het licht tot matig. Op 9 maart drong zich zachte lucht op vanuit het zuiden, met een kortstondige stijging van de temperatuur. Vanaf 10 maart ontwikkelde zich onder invloed van een sterk hogedrukgebied boven Scandinavië een noordoostelijke stroming met zeer koude lucht. In noord Nederland ging dit gepaard met sneeuwval, resulterend in een dun sneeuwlaagje.

In de daarop volgende dagen kregen opklaringen de overhand en vroom het overwegend matig met als uitschieter -9 °C op 12 maart. Op 11 maart kon zelfs een officiële ijsdag worden genoteerd (-0,2 °C). Tot 19 maart steeg de temperatuur tot net boven het vriespunt en vroom het 's nachts overwegend licht. Vanaf 19 maart liep overdag de temperatuur geleidelijk op naar waarden rond de 5°C, maar hielden de nachtvorsten aan met op 23 maart zelfs een waarde van -6,6 °C. Rond 24 maart drong zachte lucht zich onder invloed van hoge druk in Zuid-Europa en een lagedrukgebied boven de Britse eilanden. De middagtemperatuur steeg spectaculair met op 27 maart 17,5 °C! Vanaf 25 maart verdwenen de nachtvorsten en lag de minimumtemperatuur ruim boven de 5°C.

Resultaten

Op 18 maart werden 2059 Kieviten waargenomen in het gebied van 2275 ha. Op diverse plaatsen liepen ze in wegbermen, ook werden waarnemingen verricht rond kuilbulten achter boerenerven. Naast foeragerende vogels werden veel vogels in rusthouding op het veld waargenomen, terwijl plaatselijk mannetjes territoriale trekjes vertoonden (dreigende buighoudingen tegenover andere mannetjes). Verder was het opvallend dat besloten landschappen goed bedeed waren met Kieviten. Tot op korte afstand van houtwallen en bosjes werden foeragerende Kieviten waargenomen.

In Tabel 1 is te zien dat de hoogste dichtheden werden vastgesteld in besloten gebied. Voor een soort als een Kievit, die normaalgesproken juist houdt van meer open gebieden, is dit opmerkelijk. De voorkeur leek uit te gaan naar besloten beekdalen. Op 20 maart werd het gebied opnieuw bezocht en bleken grote delen inmiddels Kievitvrij en werden de eerste baltsvluchten boven maïsakkers waargenomen. Nu werden nog 186 exemplaren geteld, waarvan 117 in groepen, de rest als paar of individu. De uittocht heeft zich in hooguit een bestek van twee dagen voltrokken, juist op het moment waarop de dagtemperatuur steeg naar 5°C boven het vriespunt.

Figuur 1. Verloop van maximum- en minimumtemperatuur in maart 2006 te Eelde. Bron: KNMI. *Daily minimum- and maximum temperature in March 2006 at the weather station of Eelde, 20 km north of the study area.*

Tabel 1. Verdeling van Kieviten over de verschillende landschapstypen in het onderzoeksgebied, waarbij HO- Halfopen, O- Open, Beek- Beekdal, Veld- Veldontginning. *Habitat use of Lapwings in the study area. HO- Half open, O- Open, Beek- Brook valley, Veld- Reclaimed heaths*

Landschap <i>Habitat</i>	Opp. (ha) <i>Area (ha)</i>	N Kieviten <i>N Lapwings</i>	N Groep <i>N Groups</i>	N/groep <i>N/group</i>	N/ha <i>N/ha</i>
HO	920	1157	59	19,6	1,3
O	1305	852	42	20,3	0,7
Beek	700	783	51	15,4	1,1
Veld	1525	1170	52	22,5	0,8
Beek – HO	270	465	36	12,9	1,7
Beek – O	430	318	15	21,2	0,7
Veld – HO	650	735	25	29,4	1,1
Veld – O	875	434	27	16,1	0,5

Discussie

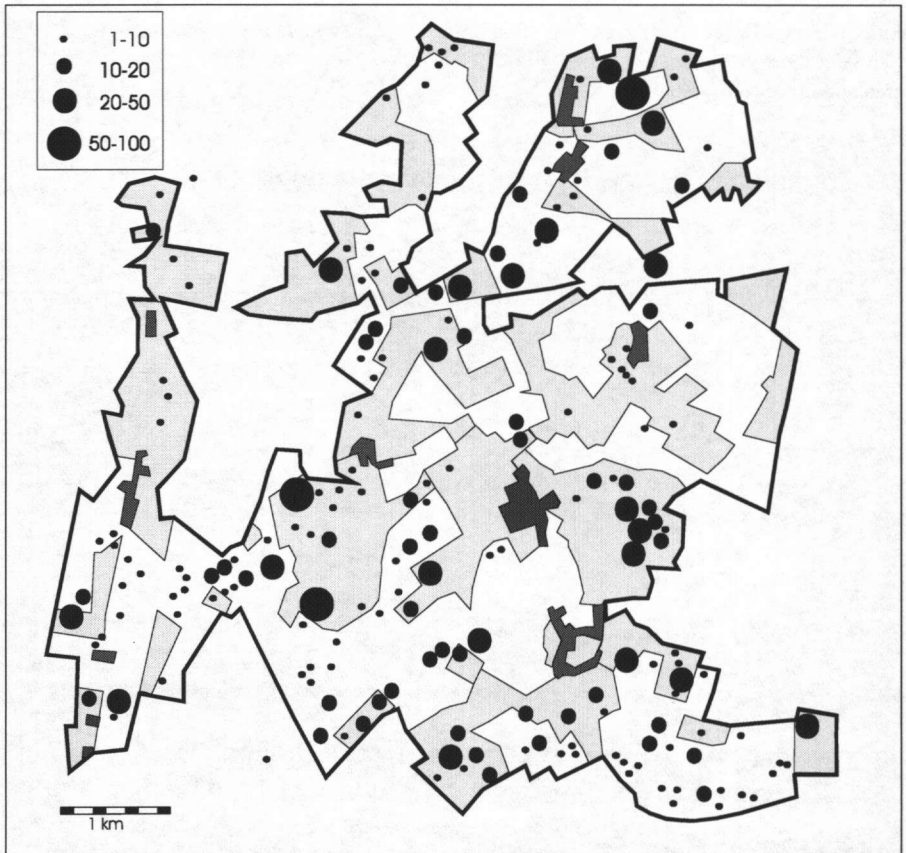
Exceptionele aantallen?

Drenthe kent ca. 168.000 ha open cultuurland en ca. 45.000 ha besloten cultuurland. Extrapoleren we de aantallen van het open en besloten cultuurland in de omgeving van Assen naar heel Drenthe, dan zouden in maart 2006 in Drenthe al gemakkelijk 176.000 Kieviten kunnen zijn opgehouden door de koude. De stagnatie werd waarschijnlijk veroorzaakt doordat Noord Nederland juist in de piek van de voorjaartrek op de zuidgrens van een vorstgebied lag, waarbij overdag tussen 10 en 18 maart ook in Drenthe de temperaturen dicht bij het vriespunt lagen. Kieviten leken te reageren op een stijging van de dagtemperatuur naar 5 °C, waarop de wegtrek volgde. De nachten met lichte vorst tussen 18 en 25 maart konden de trekdrang niet bedwingen.

Voorkeur voor besloten landschap?

De voorkeur voor meer besloten gebieden kan samenhangen met het feit dat hier de temperatuur in de loop van de dag sneller opliep door luwte. Hierdoor kon het aardoppervlak sneller ontdooien. In het veld was deze werking zichtbaar door de brede ontdooide zones grasland aan de zonzijde van opgaande beplanting. Dit waren vooral de plekken waar Kieviten foerageerden. In open delen van het landschap waren ontdooide percelen op veel beperkter schaal aanwezig. Ook in de open landschappen werden de meeste groepjes waargenomen in percelen die op overgangen naar besloten landschappen lagen. In figuur 2 is dit enigszins zichtbaar. Hierbij moet worden aangetekend dat de hele zuidelijke grens van het onderzoeksgebied bestaat uit bos (Boswachterij Hooghalen en Boswachterij Grolloo).

Bij Amen werden 128 kieviten waargenomen op een drietal pas geïnjecteerde percelen. Blijkbaar leidde te injectie tot uit de bodem vluchtende bodemfauna of zat er in de mest iets van gading voor de Kieviten.

Figuur 2. Verspreiding groepen Kieviten op 18 maart in het gebied Laaghalen-Rolde (Halfopen gebied is lichtgrijs, open gebied is wit, bebouwing donkergrijs). *Distribution of lapwings in the study area (Half open area is bright grey, open area white and built up dark grey).*

Summary: Migrating Lapwings *Vanellus vanellus* stopped by cold in March 2006

The first and second decade of March 2006 were remarkably cold with minimum temperatures well below zero (Fig. 1), and deep snow cover. On 18 March Lapwings were mapped in a 2075 ha large farmland area south of Assen (Fig. 2), resulting in a total of 2059 individuals. This is an exceptional high number for the area and it can be assumed that migrating Lapwings were forced to arrest their northbound migration at the southern boundary of an area with low temperatures. Normally Lapwings prefer open areas, but in this case densities were higher in half open areas (Table 1). In these wind-sheltered areas temperature rose more quickly during daytime, resulting in snow-free patches that were readily used by foraging Lapwings.

Extrapolating for the entire province of Drenthe, there may have accumulated some 176.000 Lapwings before they took off on 20 March when temperatures rose and numbers in the study area had dropped to 186 individuals.

Adres: Burg. Jollesstraat 11, 9401 LD Assen. e_dykstra@hetnet.nl

Kievit foeragerend in wegberm. *Lapwing foraging on road verge.* Groningen, maart 2006 (Geert de Vries).